

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annetun lain säännöksiä siten, että viennin valvonta olisi Suomen ulkomaankaupan edellytysten turvaamiseksi mahdollista myös muulloin kuin taloudellisen toiminnan vakavissa häiriötiloissa tai kansainvälisten kauppasopimusten edellyttämien rajoitusten toimeenpanemiseksi. Lakiin lisättäisiin säännökset, joiden nojalla tavaroiden ja palvelujen vientiä voitaisiin rajoittaa ulkomailta peräisin

olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuuden turvaamiseksi sekä silloin, kun tavara tai palvelu on tuotu Suomeen jälleenvientirajoituksin tai kielloin. Käytännössä kyseeseen tulisivat niin kutsuttujen COCOM-maiden asettamien rajoitusten huomioon ottaminen tarkoituksenmukaisella tavalla.

Lakiehdotus on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja ehdotetut muutokset

Normaaliaikana Suomessa edellytetään tuonnin ja viennin luvanvaraisuutta pääsääntöisesti kolmessa tapauksessa, jotka perustuvat ydinenergialakiin (990/87), puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta annettuun lakiin (242/90) sekä maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annettuun lakiin (157/74). Varsinaisen vientivalvonnan kannalta tärkein on ollut viimeksi mainittu, lähinnä kaupallisella perusteella säädetty laki ja sen nojalla annettu asetus maan ulkomaankaupassa sovellettavista määrällisistä rajoituksista (1301/89). Näiden säädösten nojalla harjoitettiin muun muassa Neuvostoliiton

kanssa käydyn clearing-kaupan edellyttämää tuonti- ja vientivalvontaa vuoden 1990 loppuun saakka.

Vientivalvonnan tehokkuutta edellyttävät muun muassa COCOM-maat, joihin kuuluvat Pohjois-Atlantin liiton Naton jäsenvaltiot sekä Japani ja Australia (COCOM on lyhenne sanoista Coordinating Committee on Multilateral Export Controls; monenvälinen vientivalvonnan koordinoitukomitea). COCOMin tarkoituksena on estää sotilaalliseen käyttöön soveltuva huipputeknologian kulkeutuminen COCOM-maiden kannalta ei-toivottaviin maihin. COCOM-maat ylläpitävät tuoteluetteloita, joissa on lueteltu vientivalvonnan piiriin kuuluvat tuotteet. COCOMin ulkopuoliset maat on jaettu kategorioihin sen mukaisesti, kuinka laa-

jasti vientirajoituksia sovelletaan niiden alueille tapahtuvaan vientiin.

Suomi ei, kuten eivät muutkaan puolueettomat maat, osallistu COCOMin työhön. Oman teollisuutensa toimintaedellytysten turvaamiseksi puolueettomat maat ovat kuitenkin katsoneet tarkoituksenmukaiseksi pyrkiä ottamaan COCOMin asettamat rajoitukset huomioon omassa lainsäädännössään.

Useat maamme yritykset joutuvat jatkuvasti liiketoiminnassaan ottamaan huomioon COCOM-rajoitukset, koska Suomessa valmistetuissa korkean teknologian tuotteissa on usein COCOM-maista tuotuja tai näistä maista saadun tietotaidon perusteella valmistettuja komponentteja. Tällaisten komponenttien ja laitteiden sekä niihin liittyvien palvelujen saatavuus Suomeen edellyttää, että tuotteen viejää voi vakuuttua siitä, ettei tuote tai siihen liittyvä palvelu päädy vientirajoitusten kohteena olevaan maahan.

COCOM-säännöt sitovat suoranaisesti suomalaisia yrityksiä niiden solmimien yksityisoikeudellisten sopimusten kautta. Tuodessaan vientivalvonnan piiriin kuuluvia tuotteita Suomeen yritys yleensä sitoutuu olemaan viemättä tuotteita edelleen. Lisäksi suomalaisessa omistuksessa olevat COCOM-maissa toimivat yritykset noudattavat COCOM-sääntöjä toimintamaansa lakien mukaisesti.

COCOM-maat antavat erityiskohtelun maille, joiden vientivalvontajärjestelmän ne katsovat olevan riittävän korkealla tasolla.

COCOM-maat ovat tähän asti kohdelleet Suomea parhaalla mahdollisella tavalla. Yhdysvaltojen taholta Suomelle on myönnetty niin sanottu GCT-yleislisenssikohtelu, joka merkitsee Suomen elinkeinoelämän korkean teknologian tuotteiden maahantuonnin helpotumista ja parantaa siten kotimaisen teollisuutemme toimintaedellytyksiä. GCT-yleislisenssikohtelun jatkumisen edellytyksenä on, että maahantuontitodistusjärjestelmä on toimiva, jälleenvientiä kontrolloidaan, vientivalvonta koskee myös kotimaista alkuperää olevia tuotteita, tuotteen loppukäyttäjä dokumentoidaan riittävän selvästi ja vientivalvonnasta vastaa tehokas toimeenpanojärjestelmä.

Nykyisin vientivalvonnasta säädetään maan ulkomaankaupassa sovellettavista määrällisistä rajoituksista annetussa asetuksessa ja tullilaissa (573/78). Mainitun asetuksen 6 §:n nojalla vietäessä muita kuin tavaroita, joiden viennissä vaaditaan vientilisenssi, vaaditaan viejältä hy-

väksytty vientitarkkailuilmoitus. Asetuksen 11 §:n mukaan vientitarkkailuilmoitus on hyödyllistä muun muassa, jos on aihetta epäillä, että kysymyksessä on luvaton jälleenvienti kolmanteen maahan. Tullilain 5 §:n 7 kohdan nojalla jälleenvientikielloin Suomeen tuotu tavara voidaan pysäyttää. Voimassa olevat säännökset antavat siten mahdollisuuden vain hyvin rajoitettuun vientivalvontaan.

Vientiteollisuutemme kilpailukyvyyn ja erityisesti teollisuutemme tuotantotoiminnassaan tarvitsemien huipputeknologiaan perustuvien tuotteiden saatavuuden varmentamiseksi on tullut tarpeelliseksi muuttaa Suomen vientivalvontasäännöksiä.

Edellä olevan vuoksi ehdotetaan, että maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annettuun lakiin lisättäisiin 3 a §, joka sisältäisi lisenssiviraston valvontamahdollisuuksia olennaisesti parantavat säännökset siitä, millä edellytyksin tavaroiden viennissä voidaan vaatia vientilisenssi.

Lainmuutoksella laajennettaisiin niitä perusteita, joiden nojalla ulkomaankauppaa voidaan rajoittaa.

2. Asian valmistelu

Asiaa on valmisteltu vientivalvontatyöryhmässä, jossa ovat olleet edustettuina ulkoasiainministeriö, kauppa- ja teollisuusministeriö, puolustusministeriö, tullihallitus, lisenssivirasto ja suojelupoliisi. Lisäksi asian valmistelussa on kuultu Suomen metalli-, kone- ja sähköteknisen teollisuuden keskusliittoa.

3. Kansainvälinen vertailu

Muista puolueettomista maista Ruotsissa vientivalvontaa säännellään vuodelta 1986 olevan asetuksen nojalla ("Förordning om förbud mot viss utförsel") ja tullin asetuksen nojalla antamalla määräyksillä. Tullin määräyksissä on lueteltu vientivalvonnan alaiset tuotteet COCOMin tuoteluettelolta suppeammassa muodossa. Asetusta ollaan muuttamassa siten, että siihen sisällytettäisiin laaja tuotelista ja lisäksi poistettaisiin vientilisenssiointi COCOM-maihin ja GCT-yleislisenssikohtelun alaisiin maihin. Valvonnan piiriin tulisivat myös Ruotsissa valmistetut tuotteet ja ruotsalainen teknologia.

Itävallassa vientivalvonnasta säädetään ulko-

maankauppalaissa. Siinä on pääosin lueteltu COCOMin tuotelista ja todettu, että näiden tuotteiden maahantuonti edellyttää maahantuontitodistusta. Tuotteiden jälleenvienti on mahdollista vain alkuperämaan luvalla ja maastavienti edellyttää aina vientilupaa. Vientiä tuontiluvat myöntää talousministeriö ja tullilaitos valvoo määräysten noudattamista. Myös Itävallassa valmistellaan vientivalvontaan liittyvää säädösmuutosta, jonka tarkoituksena on lähinnä uudistaa laissa oleva tuoteluettelo COCOMin listaa vastaavaksi.

Sveitsissä COCOMin tuoteluettelo on sisällytetty viennistä ja kauttakulusta annettuun asetukseen. Vientilisenssiä edellytetään vielä tällä hetkellä vain jälleenviennin yhteydessä. Valmisteilla on kuitenkin säädösmuutos, joka laajentaisi vientilisenssioinnin koskemaan myös Sveitsissä valmistettuja COCOM-listalle kuuluvia tuotteita.

Euroopan yhteisössä ei ole toistaiseksi yhteistä vientivalvontajärjestelmää. Yhteisön jä-

senvaltiot sääntelevät vientivalvontaa kansallisesti. On kuitenkin varsin todennäköistä, että EY:n lainsäädäntö tulee korvaamaan kansalliset vientivalvontasäännökset. Säännökset tulevat kattamaan myös COCOM-valvonnan.

4. Esityksen organisatoriset ja henkilöstövaikutukset

Esitys lisäisi lisenssiviraston vientilisenssiointiin tarvittavaa työmäärää. Lisääntyneet tehtävät voidaan kuitenkin hoitaa kohdentamalla nykyisiä henkilöstövoimavaroja uudelleen.

5. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole huomattavia valtion- tai kunnallistaloudellisia vaikutuksia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotus

3 a §. Pykälän 1 momentissa on mainittu ne tilanteet, jolloin asetuksella voitaisiin rajoittaa COCOM-luetteloon kuuluvien tavaroiden tai niiden valmistuksessa ja käytössä tarvittavien palvelujen vientiä. Pykälän 1 momentin 1 kohdan nojalla Suomen viranomaiset voisivat rajoittaa sellaisten COCOM-luetteloon kuuluvien tavaroiden tai niihin liittyvien palvelujen vientiä, jotka ovat täysin suomalaista alkuperää tai jotka on tuotu Suomeen ilman jälleenvientirajoitusta tai -kieltoa. Edellytyksenä olisi, että vienti saattaisi vaarantaa huipputeknologian eli COCOM-luetteloon kuuluvien tavaroiden, palvelujen, raaka-aineiden tai puolivalmisteiden saannin. Palvelu-käsite on tässä tarkoitettu ymmärrettäväksi laajasti, eli se käsittäisi muun muassa tietotaitopalvelut ja tietokoneohjelmistot.

Pykälän 1 momentin 2 kohta koskisi sellaisten tavaroiden ja palvelujen vientivalvontaa, jotka on nimenomaisesti tuotu maahan jälleenvientirajoituksin tai -kieltoin. Voimassaolevan

tullilain 5 §:n 7 kohdan nojalla on jälleenvientirajoituksin Suomeen tuotu tavara voitu pysäyttää, mutta näin pysäytetyn tavaran maastavientiä ei ole riittävästi sanktioitu.

Maan ulkomaankaupassa sovellettavista määrällisistä rajoituksista annetun asetuksen liitteenä olevaa tavara- ja maaluetteloa muutettaisiin lain uuden 3 a §:n nojalla siten, että liitteen IV osaan, jossa luettelataan tavarat, joiden maastavientiä varten vaaditaan lisenssiviraston myöntämä vientilisenssi, lisättäisiin tavarat, jotka kuuluvat COCOM-luetteloon. Asetuksen muuttamisesta tällä tavoin on lain 7 §:n mukaan viipymättä ilmoitettava eduskunnan puhemiehelle. Annetut säädökset on kumottava, jos eduskunta niin päättää.

Pykälän 2 momentin valtuutussäännös antaisi valtioneuvostolle oikeuden määrätä, mihin maihin tapahtuva vienti ei edellytä 1 momentissa tarkoitettua vientilisenssiä. Valtioneuvosto voisi vapauttaa sellaisiin maihin, joilla on riittävä vientivalvontajärjestelmä, tapahtuvan viennin 1 momentissa tarkoitettua vientilisenssioinnista.

COCOM-luettelon laajuuden ja jatkuvan muuttumisen vuoksi sitä ei ole säädösteknisesti mielekästä sisällyttää kokonaisuudessaan asetukseen, jossa vienti- ja tuontilisensioinnin alaisista tuotteista nykyisin säädetään. Pykälässä tarkoitetuista tuotteista säädettäisiin yleisesti asetuksessa, jolloin sen piiriin tulisi kuulumaan muitakin kuin COCOM-tuotteita. Pykälän 3 momentissa annettaisiin lisenssivirastolle oikeus määrätä, miltä osin asetuksessa mainittujen tuotteiden vientiin vaaditaan vientilisenssi. Näin voitaisiin muun muassa COCOM-luettelon muutokset ottaa riittävän joustavasti huomioon. Tavaraluettelon laajentamisen tulisi kuitenkin tapahtua asetusteitse ja siitä olisi ilmoitettava eduskunnalle siten kuin lain 7 §:ssä säädetään.

Koska vientilisenssin myöntämistä harkittaessa on välttämätöntä tietää, mihin maahan ja kenelle tuote on tarkoitettu lopullisesti käytettäväksi, olisi lisenssivirastolla lainkohdan nojalla oikeus velvoittaa lisenssin hakija antamaan tätä seikkaa koskeva selvitys. Selvityksenä hyväksyttäisiin viennin lopullisessa määrämaassa annettu asianmukainen todistus, eli niin kutsuttu loppukäyttäjätodistus.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan heti kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Jotta nyt ehdotettuja säännöksiä voitaisiin soveltaa vientivalvonnan yhteydessä, on ryhdyttävä valmistelevaan valtioneuvoston päätöstä niistä maista, joihin vientilisenssiä ei tarvita. Asetusta tulee muuttaa siten, että vientilisenssioinnin piiriin saatetaan COCOM-listalla olevat tuotteet. Lisäksi lisenssiviraston tulee ryhtyä valmisteleviin toimenpiteisiin laajennetun vientivalvonnan käyttöönottamiseksi.

3. Säättämisjärjestys

Lakiehdotus on käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä, koska ehdotus mahdollistaa sen, että asetuksella voitaisiin säännellä hallitusmuodon 6 §:ssä turvattuun kansalaisten omaisuudensuojaan liittyviä kysymyksiä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus

Laki

maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyllä tavalla,

lisätään maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta 15 päivänä helmikuuta 1974 annettuun lakiin (157/74) uusi 3 a § seuraavasti:

3 a §

Asetuksella voidaan tavaroiden tai niiden valmistuksessa ja käytössä tarvittavien palvelujen vientiä rajoittaa:

1) ulkomailla peräisin olevien tavaroiden, palvelujen ja teollisuuden toiminnalle välttämättömien raaka-aineiden ja puolivalmisteiden saatavuuden varmistamiseksi; tai

2) kun tavara tai palvelu on tuotu Suomeen jälleenvientirajoituksin tai -kieltoin.

Valtioneuvosto voi määrätä, mihin maihin 1 momentissa tarkoitettuja rajoituksia ei sovelleta.

Lisenssivirasto voi antaa yksityiskohtaisia määräyksiä siitä, miltä osin 1 momentissa säädetyllä tavalla asetuksessa mainitut tuoterhyvät kuuluvat samassa momentissa tarkoitettujen rajoitusten piiriin. Lisenssivirasto voi velvoittaa lisenssin hakijan antamaan selvityksen tavarat tai palvelun lopullisesta käyttäjä-

tä. Selvityksenä pidetään viennin lopullisessa määrämaassa annettua asianmukaista todistusta (*loppukäyttäjätodistus*).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 6 päivänä maaliskuuta 1992

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Ministeri *Pertti Salolainen*

